

Pohde

Pohjois-Pohjanmaan
hyvinvointialue

Gerontologinen sosiaalityö ikäihmisten palveluissa Pohjois-Pohjanmaalla

Loppuraportti

Joulukuu 2023

Ikä on POP-kehittämishanke

Iina Aro, projektisuunnittelija, YTM

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialue Pohde

“Koen, että
minulla on hyvä
arki ja mielekäs
elämä”

Pohde
Pohjois-Pohjanmaan
hyvinvointialue

STM

RAPORTIN SISÄLTÖ

Johdanto

- [Toimintamallin kehittämisen tausta ja tarve](#)
- [Tavoitteet](#)
- [Yhteenveto toimintamallin kehittämistyöstä](#)

Gerontologisen sosiaalityön toimintamallikuvaus*

- [Tiivistelmä gerontologisen sosiaalityön toimintamallikuvauksesta](#)
- [Gerontologisen sosiaalialan työn määritelmä](#)
- [Perustehtävän ja tavoitteiden määrittely](#)
- [Asiakkaan ohjautuminen](#)
- [Keskeisimmät asiakasryhmät](#)
- [Eriyisen tuen tarpeen määrittely ja tunnistaminen](#)
- [Eriyisen tuen tarpeen prosessi](#)
- [Sosiaalialan ammattihenkilöiden välinen työnjako ja tehtäväkuvat](#)
- [Kumppanit](#)

*Toimintamallin kuvaus on hyvinvointialueen hankkeen kehittämistyön tulos ja luonnos hyvinvointialueen jatkojohdynnettäväksi. Kuvaus ei ole vielä yleisesti Pohteen hyväksymä ja toteuttama toimintamalli, vaikka sen monet elementit onkin jo käytössä.

Kehittämistyön tuloksia ja arviointi

- [Yhteenveto tuotoksista ja tuloksista](#)
- [Toimintamallin vaikutukset ja vaikuttavuus](#)
- [Toimintamallin mittarit](#)
- [Keskeiset hyödyt](#)

Jatkosuunnitelma

- [Suositukset toimintamallin toteuttamiselle ja kehittämiselle](#)
- [Hanketyön jatkot](#)

Lähteet ja liitteet

- [Linkit liitemateriaaleihin](#)
- [Lähteet](#)

Toimintamallin kehittämisen tausta ja tarve (1/2)

- Väestön ikärakenteen muutos kasvattaa sosiaali- ja terveystalvelujen kysyntää koko hyvinvointialueella, myös sosiaalityön tarpeen voi ennakoida kasvavan
- Ikäihmisten sosiaalityö on marginaalissa tällä hetkellä hyvinvointialueella ja yhtenäiset toimintatavat iäkkäiden sosiaalityön järjestämiseksi ja toteuttamiseksi puuttuvat
- Yli 65-vuotiaiden huoli-ilmoitusten käsittelyssä on havaittu kehitettävää, esimerkiksi aikuissosiaalityön ja ikäihmisten palveluohjauksen välisessä yhteistyössä
- Tunnistettu riski, että erityisen tuen tarpeessa olevia henkilöitä ei tunnisteta ja/tai erityistä tukea tarvitsevat ikääntyneet jäävät ilman tarvitsemaansa sosiaalityötä ja -ohjausta
- Ikäihmisten asiakas- ja palveluohjaukseen sekä sosiaalityöhön on tarve saada työkaluja erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön tunnistamisen tueksi
- Pohteen ikäihmisten palvelujen toimialueen delegointi- ja toimintasäännössä on osoitettu toimivaltaa ja toimialueen tehtävien hoitamista sosiaalityöntekijälle

Perustana lainsäädäntö

- Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä vastaa virkasuhteessa oleva sosiaalityöntekijä (SHL 36 §) → yksittäisen asiakkaiden edun ja oikeuksien kannalta olennaisen tärkeää
- Erityistä tukea tarvitsevan ikääntyneen omatyöntekijänä tulee olla sosiaalityöntekijä (SHL 42 §)
- Hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset (SHL 46 §)
- Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen (SHL 8 §)
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista 15 §, 17 §

Toimintamallin kehittämisen tausta ja tarve (2/2)

Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023: Tavoitteena ikäystävällinen Suomi

Laatusuosituksessa ohjataan järjestämään asiakas- ja palveluohjaus mm. seuraavien periaatteiden mukaisesti: matala kynnyks – yksi kynnyks käynnistää prosessin, tieto alueella toimivista palveluntuottajista sekä järjestöjen toiminnasta tulisi olla saatavilla sähköisesti kaikille, erityisesti asiakasohjaajille, muodostaa asiakkaan palvelukokonaisuuden, johon sisältyy neuvontaa, palvelutarpeen arviointia, palvelupäätöksiä ja niiden toteutumisen seuranta. → Gerontologisen sosiaalityön asiantuntemus on tärkeässä roolissa erityistä tukea tarvitsevien palvelutarpeen arviointiprosesseissa sekä osana asiakas- ja palveluohjauksen moniammatillista tiimiä.

Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikävyökäs Suomi

Ikäohjelman keskeisinä vaikuttavuustavoitteina on mm. suunnata ennaltaehkäiseviä ja toimintakykyä parantavia toimia iäkkäälle väestölle ja riskiryhmille, lisätä ja mahdollistaa vapaaehtoistyötä, varmistaa iäkkäiden palvelujen yhdenvertaisuus, tehokkaampi koordinaatio ja taloudellinen kestävyys sekä lisätä asumisen ja asuinympäristöjen ikäystävällisyyttä. → Tunnistamalla erityisen tuen tarpeessa olevat, voimme entistä paremmin varmistaa palvelujen yhdenvertaisen ja tarkoituksenmukaisen kohdentumisen sekä edistää varhaisen tuen saamista.

Väestön ikärakenteen muutos ja ikääntyvien oikeus asua omassa kodissaan

Muutos edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen uudistamista. Erityistä huomiota on kiinnitettävä ikääntyvien varhaiseen tukeen ja ongelmien ehkäisyyn sekä tarpeenmukaiseen asiakas- ja palveluohjaukseen. Hankkeen keskeisin kohderyhmä on Pohjois-Pohjanmaalla asuvat ikääntyvät. Nopeasti ikääntyvällä hyvinvointialueella on tehtävä vaikuttavaa kehittämistyötä, jotta ikääntyvien kotona asumisen mahdollistamisen tarpeisiin pystytään vastaamaan yhdenvertaisesti ja tarkoituksenmukaisesti. Sosiaalityöllä on olennainen rooli ikääntyneiden itsenäisen kotona asumisen tukemisessa ja mahdollistamisessa.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen strategia

Strategiassa painotetaan osallisuutta, varhaista tukea sekä omaehtoista terveyden ja hyvinvoinnin parantamista, jonka toteutumista edistetään asiakkaan tarpeenmukaisella ja oikea-aikaisella matalan kynnyksen asiakas- ja palveluohjauksella.

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystalouden järjestämissuunnitelma

Järjestämissuunnitelma on uudistamisohjelma ja se pohjautuu hyvinvointialuestrategiaan. Tavoitteena on, että ikäihminen pystyy elämään ja asumaan kotona toimintakykyisenä ja turvallisessa ympäristössä. Kehittämistyöllä on vastattu järjestämissuunnitelmassa kuvattuihin tavoitteisiin, joita ovat mm. erityisen tuen tarpeen määrittely ja tunnistaminen sekä yhtenäisen gerontologisen sosiaalityön toimintamallin kuvaaminen koko hyvinvointialueelle.

Tavoitteet

Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistaminen ikäihmisten palveluissa Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueella, yhdenvertaiset ja oikea-aikaiset palvelut

1. Erityisen tuen tarpeessa olevan iäkkään henkilön määrittely/tunnistaminen
2. Gerontologisen sosiaalityöntekijän työnkuvan määrittely → sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen suhde sekä työtehtävien selkeyttäminen
3. Gerontologisen sosiaalityön mallin luominen, joka vastaa ikäihmisten haastaviin sosiaalisen tuen tarpeisiin

Tavoitteet ja toimenpiteet

1. Gerontologisen sosiaalityön malli, joka vastaa ikäihmisten sosiaalisen tuen tarpeisiin

2. Gerontologisen sosiaalityöntekijän työnkuvan määrittely

3. Erityisen tuen tarpeessa olevan henkilön tunnistaminen/määrittely, omatyöntekijyys

- Gerontologista sosiaalityötä alueella tekevien työnkuvien avaaminen, yhtenäisen työnkuvan määrittely
- Olemassa oleviin käytäntöihin ja toimintamalleihin sekä tutkimustietoon perehtyminen
- Valtakunnalliset verkostot ja asiantuntijoiden kuuleminen
- Alueellinen gerontologisen sosiaalityön verkoston luominen, työpajat
- Keskeisimpien gerontologisen sosiaalityön menetelmien, arvojen ja käsitteiden määrittely
- Lasketaan tulevaisuuden sosiaalityöntekijätarve ikäihmisten palveluissa
- Mahdolliset koulutustarpeet, yhteinen lakikoulutus palveluohjauksen kanssa
- Mielen hyvinvointi- ja päihdeasiakkaan polku, yhteistyö ja osallistuminen muihin erityisryhmien kehittämistyöryhmiin

- Henkilöstön perehdytys
- Erityisen tuen tarpeen lomakkeen pilotointi, erityisen tuen tarpeessa olevien määrän systemaattinen seuranta
- Asiakassegmentointi vastuutyöntekijän määrittelyn tukena
- Tunnistetaan sosiaalityön rajapinnat ja yhteiset asiakkaat, pohditaan konsultaatiokäytännöt
- Yhtenäinen toimintamalli omatyöntekijän nimeämisestä ja roolista
- Yhteistyö asiakas- ja palveluohjauksen kanssa

Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistaminen ikäihmisten palveluissa

Yhteenveto toimintamallin kehittämistyöstä

1. Nykytilan kartoitus, tavoitteiden kirkastaminen ja toimenpidesuunnitelma

- Ikäihmisten palvelujen toimialueella työskentelevät sosiaalityöntekijät/sosiaaliohjaajat
- Hyvinvointialueen gerontologisen sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen nykytila
- Kansalliseen kehittämistyöhön ja verkostoihin tutustuminen sekä verkostoituminen

2. Erityisen tuen tarpeen määrittely ja tunnistaminen

- Erityistä tukea tarvitsevan henkilön määrittely -työpajat
- Erityisen tuen tarpeen arvio –lomake ja sen pilotointi
- Ohjeistus työntekijälle erityistä tukea tarvitsevan tunnistamiseksi
- Seuranta-aikana tilastoitu erityisen tuen tarpeessa olevat
- Tiedontuotanto erityisen tuen tarpeessa olevista; sosiaalityön saatavuus, asiakasmäärät – ja tilanteet
- Suunnitelma ikäihmisten sosiaalityön resurssista
- Hyvinvointialueen tasoinen erityisen tuen tarpeen määrittelytyöryhmä

3. Gerontologisen sosiaalialan työn määrittely ja sisältöjen kuvaaminen

- Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus palveluina
- Tehtäväkuvien määrittely sosiaalihuollon ammattihenkilöiden välillä
- Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkosto
- Kansallisen gerontologisen sosiaalityön verkoston koordinointi
- Gerontologisen sosiaalityön kehittämissuunnitelma
- Gerontologisen sosiaalityön organisatorinen sijoittuminen ja työn jakautuminen eri vastuuyksiköihin hyvinvointialueella
- Gerontologisen sosiaalityön ammatillinen johtaminen; tiimivastaavan roolin kuvaaminen

4. Gerontologinen sosiaalityö

- ❖ Suunnitelmallista, pitkäjänteistä sosiaalista muutostyötä
- ❖ Asiakkaina erityistä tukea tarvitsevat ikäihmiset
- ❖ Ratkaisujen löytäminen haastavissa sosiaalisissa tilanteissa yhdessä ikäihmisen kanssa
- Gerontologisen sosiaalityön ja terveysosiaalityön yhteistyön kehittäminen
- Gerontologisen sosiaalityön ja erityisen tuen tarpeen näkyväksi tekemistä
- Suositusten ja jatkokehittämistarpeiden kuvaaminen

Sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistaminen ja hyödyntäminen laajasti ikäihmisten palveluissa

YHTEISTYÖ JA TYÖRYHMÄT

KOULUTUKSET JA TYÖPAJAT

- 2 x työpaja; Erityistä tukea tarvitseva ikääntynyt ja omatyöntekijän työnkuva
- Asiakas- ja palveluohjauksen lakikoulutukset, 2 samansisältöistä
- Erityistä tukea tarvitsevien seurantajaksot ja työkalun kokeilu – työryhmäkokouksia 5

VERKOSTOT

- Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkosto (hyvinvointialueen gerontologiset sosiaalityöntekijät ja sosiaaliohjaajat), 6 kokoontumista vuoden 2023 aikana
- Gerontologisen sosiaalityön kehittämistyöryhmä (sosiaalityöntekijöitä eri toimialueilta, esihenkilöitä ja sosiaalityön erityisasiantuntijat, 5 kokoontumista vuoden 2023 aikana
- Kansallinen gerontologisen sosiaalityön kehittäjäverkosto, 7 kertaa vuoden 2023 aikana
- Pohteen erityisen tuen tarpeen määrittelytyöryhmä, työskentely syksyllä 2023
- Asiakas- ja palveluohjauksen yhteistyöryhmä; vuonna 2022 kokoontunut pääsääntöisesti joka toinen viikko ja vuonna 2023 yhteensä 13 kertaa

YHTEISTYÖ MUIDEN TOIMINTAMALLIEN KEHITTÄMISEN KANSSA

- Asiakas- ja palveluohjaus
- Kotikuntoutus
- Kumppanuuskoordinaattori
- Muistiasiakkaan polku
- Mielenterveys- ja päihdeasiakkaan polku
- Päivätoiminta
- Tulsote LNP –hanke ja vammaispalvelujen kehittämisohjelma

MUUT YHTEISTYÖTAHOT

- Asiantuntijoita esimerkiksi THL:stä ja yliopistolta
- Vammaispalvelujen sosiaalityöntekijöitä
- Hyvinvointialueen sosiaalityön profession edustajia
- Laajasti ikäihmisten palvelujen toimialueen esihenkilöitä
- Järjestöjen edustajia
- Opinnäytetyöyhteistyö, kaltoinkohtelun tunnistaminen ja puuttuminen
- Kohdatut asukkaat; osallisuustilaisuuksissa ja projektisuunnittelijan vierailuilla ikäihmisten kohtaamispaikkoihin

Gerontologisen sosiaalityön kehittämistyöryhmä, kevään aikataulu

- **ma 20.2.** klo 15-16: Ensimmäinen kokoontuminen: tiivistys edellisen vuoden tuotoksista, suunnitelma vuodelle 2023 ja työskentelystä sopiminen
- **ma 3.4.** klo 14.45-16: Gerontologisen sosiaalityön määrittelmä ja sijoittuminen organisaatiossa, suunnitelma ikäihmisten sosiaalityön resurssista
- **ke 12.4.** klo 14.45-16: Gerontologisen sosiaalityön sijoittuminen ja asiakasprosessi
- **ke 3.5.** klo 14.30-16: Erityisen tuen tarve ja asiakassegmentointi vastuutyöntekijän määrittelyn tukena, kuulumiset seurantajaksolta ja pilotista
Gerontologisen sosiaalityön asiakasprosessi
- **ke 5.6.** klo 14-16.30: Gerontologisen sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan työnkuvat ja tehtävät
Sosiaalityön rajapinnat, yhteistyö ja konsultaatiokäytännöt
- **ma 12.6.** klo 14.30-15.45 Yhteenveto kevään työskentelystä ja jatkot

VIESTINNÄN KEINOT

Viestinnässä on edetty laajan hankkeen viestintäsuunnitelmaa noudattaen, joka on myös elänyt hanketyön ja muuttuvien tarpeiden mukana. Yhteistyö ja eri työryhmät ulkoisten ja sisäisten sidosryhmien kanssa ovat olleet luontevia viestinnän keinoja toimintamallin kehittämistyössä. Kehittämistyötä on esitelty kehittämisen eri vaiheissa ikäihmisten palvelujen toimialueen henkilöstölle ja johdolle, järjestöverkostoille, muille hyvinvointialueille ja kehittäjille, kansallisissa yhteistyöryhmissä ja sosiaali- ja terveysministeriön koollekutsumissa yhteistyöpalavereissa. Lisäksi ikäihmisten sosiaalityötä on tehty tutummaksi kuntalaisille esimerkiksi hyvinvointialueen sosiaalisen median kanavissa ja paikallislehtien jutuissa. Osallisuustilaisuudet eri kunnissa ja vierailut ikäihmisten kohtaamispaikoissa viestinnän keinoina ovat tarjonneet luontevia paikkoja yhteisille keskusteluille ja tiedon lisäämiselle. Kehittämistyössä laaditut materiaalit on viety henkilöstön katseltavaksi ja hyödynnettäväksi Teamsin materiaalipankkiin ja Innokylään, joiden kautta on myös tehty kehittämistyötä näkyväksi.

TIIVISTELMÄ GERONTOLOGISEN SOSIAALITYÖN TOIMINTAMALLISTA

- Gerontologisen sosiaalialan työn määritelmä
- Perustehtävän ja tavoitteiden määrittely
- Asiakkaan ohjautuminen
- Keskeisimmät asiakasryhmät
- Erityisen tuen tarpeen määrittely ja tunnistaminen
- Erityisen tuen tarpeen prosessi
- Sosiaalialan ammattihenkilöiden välinen työnjako ja tehtäväkuvat
- Kumppanit
- Jatkosuositukset toimintamallin käyttöönottoon ja kehittämiseen

Gerontologisen sosiaalialan työn määritelmä ja sisältö

GERONTOLOGINEN SOSIAALITYÖ ON SOSIAALITYÖTÄ IKÄIHMISTEN KANSSA

Kyseessä on yksi sosiaalityön erityisaloista, jossa työntekijöillä on erityistä tietämystä vanhuudesta ilmiönä sekä ikääntymisestä ja sen vaikutuksesta yksilön elämään. Ikäihmisten sosiaalityössä ikäihmisten kokonaisvaltaista hyvinvointia edistetään vahvistamalla toimintakykyä, yhteisöjen toimivuutta ja sosiaalisia olosuhteita sekä vaikuttamalla elinympäristöihin.

Gerontologisen sosiaalityöntekijän tehtävänä on auttaa erityistä tukea tarvitsevia ikäihmisiä löytämään ratkaisuja haastavissa sosiaalisissa tilanteissa, joihin voi liittyvä esimerkiksi elämän hallinnan haasteet, asumiseen liittyvät vaikeudet, usean yhtäaikaisen tuen tarve tai kaltoinkohtelu.

Sosiaalityön työskentely on asiakkaan ja sosiaalityöntekijän tiivistä yhteistyötä. Mukana on myös asiakkaan yksilöllisen tilanteen mukaan läheiset ja tarvittaessa muita ammattilaisia.

Sosiaalityössä ikäihminen on aktiivinen toimija, jonka kanssa mietitään yhdessä, kuinka voidaan rakentaa mahdollisimman hyvä ja toimiva arki. Sosiaalityöntekijä varmistaa, että asiakasta kuullaan häntä itseään koskevissa asioissa ja päätöksenteossa.

Gerontologisen sosiaalityön palvelukuvaus määrittää sen perustehtävät

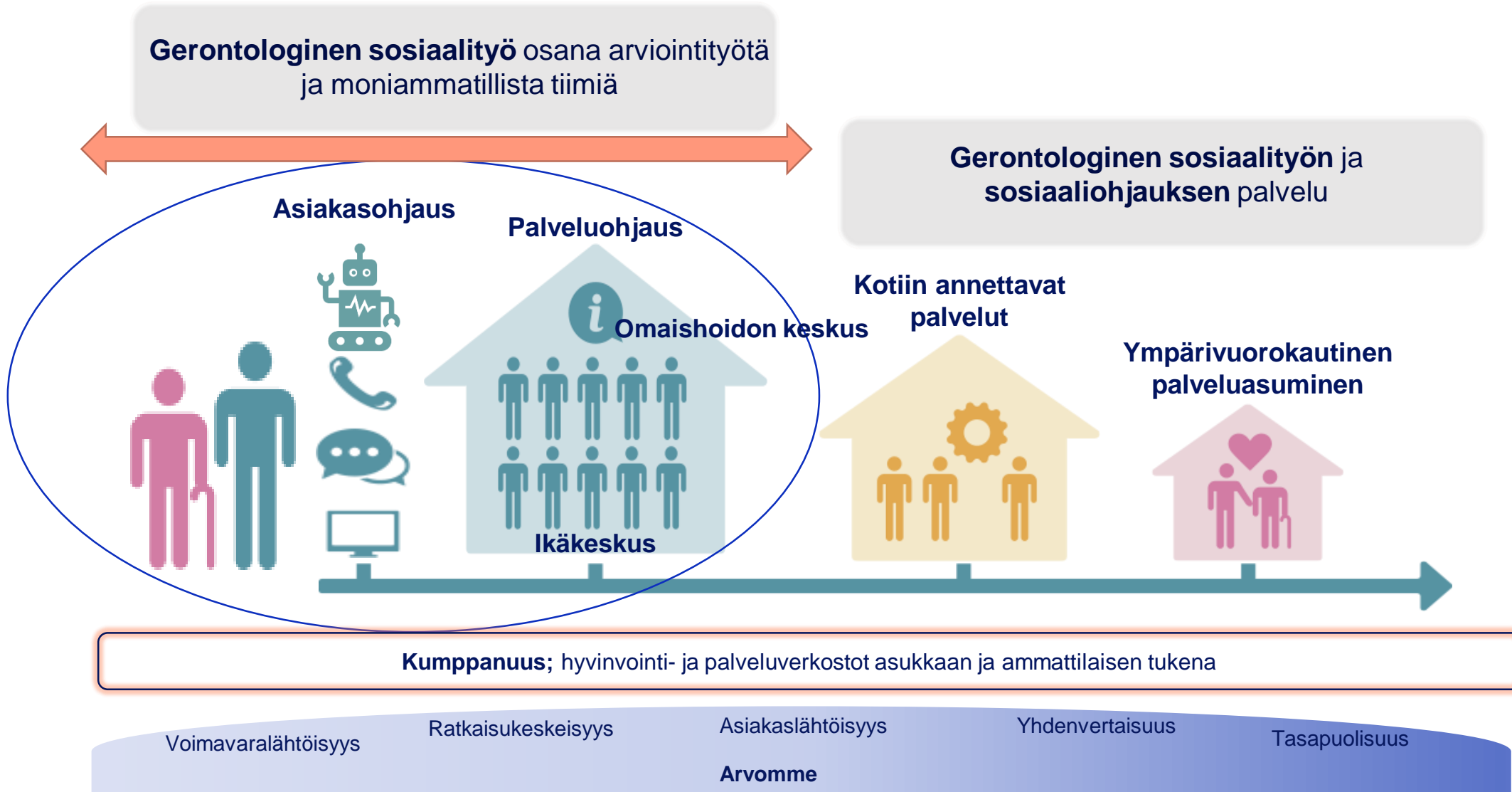
Tavoite

- Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistaminen ikäihmisten palveluissa
- Ikäihmisten haastaviin sosiaalisen tuen tarpeisiin vastaaminen
- Asiakas saa tarpeenmukaiset ja oikea-aikaiset palvelut sekä tuen samasta paikasta

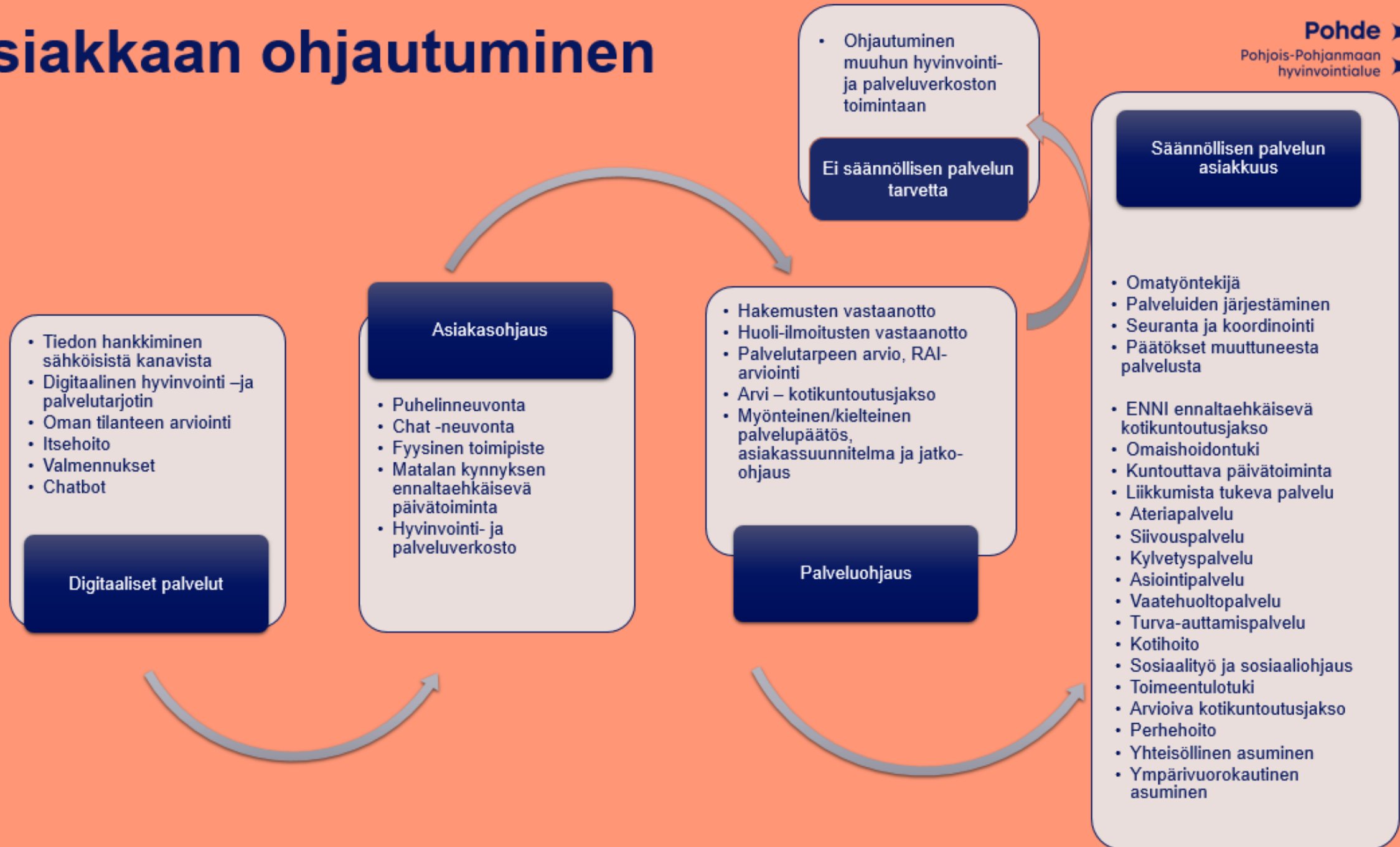
Palvelukuvaus

- Gerontologisen sosiaalityöntekijän tehtävänä on auttaa *erityistä tukea tarvitsevia* ikäihmisiä löytämään ratkaisuja haastavissa sosiaalisissa tilanteissa, joihin voi liittyä esimerkiksi elämänhallinnan haasteet, asumiseen liittyvät vaikeudet, usean yhtäaikaisen tuen tarve tai kaltoinkohtelu.
- Gerontologinen sosiaalityö vastaa sosiaalityön palvelusta ja sen tuottamisesta; sosiaalityö sosiaalipalveluna (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 15 §). *Suunnitelmallinen sosiaalityön palvelu* on yksilökohtaista, ikääntyneen voimavarat ja tarpeet huomioivaa, pitkäjänteistä sosiaalista muutostyötä
- Gerontologinen sosiaalityöntekijä sosiaalityön asiantuntijana tukee omalta osaltaan asiakas- ja palveluohjauksen perustehtävien toteutumista, jotka ovat kuvattu tarkemmin asiakas- ja palveluohjauksen toimintamallikuvauksessa. Asiakas- ja palveluohjauksen tehtävänä on hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukeva asiakas- ja palveluohjaus ennen säännöllisiä palveluja. Palveluohjauksessa tuetaan asiakkaan itsehoitoa ja varhaisen tuen saamista sekä pyritään tunnistamaan riskiasiakkuuksia.
- Gerontologinen sosiaalityöntekijä on osa moniammatillista tiimiä. Sosiaalityöntekijät sijoittuvat fyysisesti alueellisiin ikäkeskuksiin, mutta työpanos kohdentuu myös omaishoidon keskukseseen, keskistettyyn asiakasohjaukseen ja terveysosiaalityöhön.

Gerontologinen sosiaalityö osana yhtenäisestä asiakas- ja palveluohjauksen toimintamallia

Asiakkaan ohjautuminen

Gerontologinen sosiaalityö

Elämäntilanteiden ja tuen tarpeiden tunnistaminen

- Ensivaiheen neuvonta ja ohjaus
- Matalan kynnyksen palvelut ja tuki

Erityisen tuen tarpeen määrittely ja tunnistaminen

- Erityisen tuen tarpeen arvio – lomake ja ohjeistus
- Seuranta-aikana tilastoitu erityisen tuen tarpeessa olevat
- Tiedontuotanto; sosiaalityön saatavuus, asiakasmäärät – ja tilanteet
- Suunnitelma sosiaalityön resurssista
- Sosiaalityön keskeinen rooli

Gerontologisen sosiaalialan työ

- Sosiaalityö ja sosiaaliohjaus palveluina
- Muut sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut
- Tehtävänkuvien määrittely sosiaalihuollon ammattihenkilöiden välillä
- Gerontologisen sosiaalityön organisatorinen sijoittuminen
- Gerontologisen sosiaalityön alueelliset ja valtakunnalliset verkostot

Gerontologinen sosiaalityö

- Suunnitelmallista, pitkäjänteistä sosiaalista muutostyötä
- Asiakkaina erityistä tukea tarvitsevat ikäihmiset
- Ratkaisujen löytäminen haastavissa sosiaalisissa tilanteissa yhdessä ikäihmisen kanssa
- Sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistaminen ja hyödyntäminen laajasti ikäihmisten palveluissa

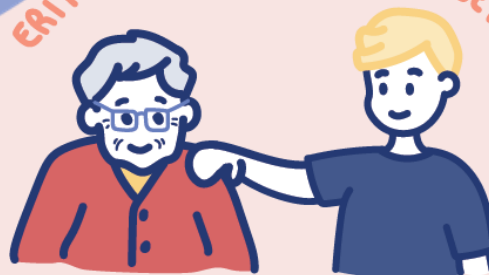

Hyvinvointi- ja palveluverkostot

Erityisen tuen tarve näkyväksi

ERITYISTÄ TUKEA TARVITSEVAT

Tavoitteena on tehdä yhdessä ikäihmisen kanssa hänen arjestaan mahdollisimman hyvää ja turvallista.

Keskeiset asiakasryhmät

Erityistä tukea tarvitsevat ikäihmiset (→ kts. Lomake erityisen tuen tarpeen tunnistamiseksi)

- Haastavat yhtäaikaiset tuen tarpeet
- Kaltoinkohtelu tai kaltoinkohteluepäily
- Pitkäaikaiset elämänhallinnan haasteet
- Vaikeat taloudelliset haasteet
- Vaikeat asumisen haasteet
- Puuttuva läheisverkosto
- Päihde- ja mielenterveyshaasteet
- Itsemääräämisoikeuteen liittyvät kysymykset

Erityisen tuen tarve

Erityistä tukea tarvitsevalla henkilöllä ja asiakkaalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on erityisiä vaikeuksia hakea ja saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluja kognitiivisen tai psyykkisen vamman tai sairauden, päihteiden ongelmakäytön, usean yhtäaikaisen tuen tarpeen tai muun vastaavan syyn vuoksi (SHL 2014/1301, 3 §)

Miksi erityisen tuen tarpeen määrittely ja tunnistaminen on tärkeää?

- Erityisen tuen tarve määrittää palvelutarpeen arviointiin osallistuvia ammattilaisia (SHL 36 §) → yksittäisten asiakkaiden edun ja oikeuksien toteutumisen kannalta tärkeää
 - Omatyöntekijän nimeämisen kannalta, erityistä tukea tarvitsevan henkilön omatyöntekijäksi nimetään sosiaalityöntekijä (SHL 42 §)
 - Hoidon ja huolenpidon turvaavat päätökset (SHL 46 §)
 - Erityistä tukea tarvitsevien henkilöiden hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen (SHL 8 §)
- Sosiaalialan ammattihenkilöiden osaamisen optimaalisempi hyödyntäminen, veto- ja pitovoimatekijä
- Asiakkaan palvelutarpeeseen vastaaminen
- Kun osaaminen kohdennetaan tarkoituksenmukaisesti asiakkaan palvelutarpeeseen perustuen, on mahdollista edistää palvelujen vaikuttavuutta, tuottavuutta ja saatavuutta sekä asiakaskokemusta (Isokuorti, Pasanen & Tukiala 2016).

Erityisen tuen tarpeen arvio	Kyllä - Ei - En osaa sanoa
Onko asiakas kokenut kaltoinkohtelua* tai onko kyseessä kaltoinkohteluepäily?	
Onko asiakkaalla taloudellisia haasteita?	
Onko asiakas asunnoton tai onko asiakas vaarassa joutua asunnottomaksi?	
Onko asiakkaalla useita haastavia tuen tarpeita*?	
Puuttuuko asiakkaalta läheisverkosto?	
Onko asiakkaalla erityisiä vaikeuksia hakea tai saada tarvitsemiaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja?	

Ohje, vastaa yllä olevaan taulukkoon asiakkaan todellisen nykytilanteen mukaisesti

1. Mikäli vastaat johonkin kysymykseen kyllä, arvioi onko palveluohjaajan antama tuki asiakkaalle riittävää. Selvitä ja kirjaa asiakkaan tilanne palvelutarpeen arvioon mahdollisimman kattavasti.

Mikäli kyseessä on kaltoinkohtelu tai epäily kaltoinkohtelusta, siirry suoraan kohtaan 3.

2. Mikäli arvioit, että palveluohjaajan tuki ei ole riittävää, arvioi onko moniammatillisen työryhmän tuki riittävää (esimerkiksi työparityö toisen ammattilaisen kanssa).

3. Mikäli se ei riitä, konsultoi sosiaalityöntekijää asiakkaan tuen tarpeesta. Työparityö sosiaalityöntekijän kanssa tai sosiaalityön asiakkuus.

***Kaltoinkohtelu:** Ikäihmisiin kohdistuvalla kaltoinkohtelulla tarkoitetaan luottamuksellisessa suhteessa tapahtuvaa tekoa tai tekemättä jättämistä, joka vaarantaa ikääntyneen hyvinvoinnin, turvallisuuden tai terveyden. Yleensä kaltoinkohtelulla tarkoitetaan yli 65-vuotiaisiin kohdistuvaa fyysistä ja/tai psyykkistä väkivaltaa, seksuaalista hyväksikäyttöä, taloudellista hyväksikäyttöä, hoidon ja avun laiminlyömistä tai muuta oikeuksien rajoittamista, loukkaamista ja ikäihmisen ihmisarvoa alentavaa kohtelua. Kaltoinkohtelu voi olla parisuhde-, perhe- tai lähisuhdeväkivaltaa, jolloin se tapahtuu läheisessä ihmissuhteessa. Se voi ilmetä myös hoitosuhteessa huonona ja epäeettisenä kohteluna. Kaltoinkohtelu voi olla myös rakenteellista, jolloin ikääntynyt kohtaa yhteiskunnan ja palvelujärjestelmän taholta esimerkiksi ikä syrjintää tai palveluiden epäämistä.

***Haastavat tuen tarpeet:** Useat tuen tarpeet johtuvat jostakin muusta kuin ikääntymisen tuomista haasteista, kuten elämäntilanteen haasteet, monimutkaisia ongelmia/pääallekkäisiä haasteita elämässä, mielenterveys-/päihde-/peliongelmiä, läheisverkoston puute, hoidosta kieltäytyminen niin, että on vaaraksi itselleen tai läheisille.

Kuva: Erityisen tuen tarpeen arvio –lomake, joka sisältää:

- Erityisen tuen tarpeen tunnistamiseen liittyviä kysymyksiä
- Toimintaohjeita työntekijälle
- Tarkempia määritelmiä erityisen tuen tarpeen tilanteista

Huomioita erityisen tuen tarpeen määrittelyyn ja tunnistamiseen

- Erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden tilanne on **selvitettävä kattavasti ja kirjattava tarkasti**
- Erityisen tuen tarve on usein *tilannesidonnaista* –ei pysyvää
- Erityisen tuen tarve voi syntyä missä tahansa palveluketjun vaiheessa, myös jo ikäihmisten palvelujen piirissä olevilla (esim. yhteisöllinen asuminen tai ympärivuorokautinen palveluasuminen) voi olla erityisen tuen tarve
- Sosiaalityöntekijäkonsultaatiot mahdollisimman matalalla kynnyksellä varhaisen tunnistamisen ja tuen mahdollistamiseksi

Erityisen tuen tarpeen tunnistamisen paikat

Palvelujärjestelmän sisääntuloväylällä

- Palvelujen piiriin tuleminen (sosiaalihuolto, terveydenhuolto ja Kela): huoli-ilmoitukset, hakemukset ja muut yhteydenotot
- Neuvonta -ja ohjaustilanteessa, ensiarvion aikana
- Palvelutarpeen arvioinnin aikana

Palvelujärjestelmän sisällä

- Suunnitelman toteutumisen seurannassa
- Erityisryhmien terveystarkastukset
- Epäselvät tilanteet, ammattilaisen huoli
- Hukkakäynnit, toistuvat käynnit jne.
- Palvelujen toimimattomuus, vaikeudet saada palveluja
- Monitahoiset yhteisasiakkuudet
- Toistuvat huoli-ilmoitukset tai yhteydenotot
- Järjestelmän tuottama seurantatieto (Esim. RAI-arviointi)

Palvelujärjestelmän reunamilla tai ulkopuolella

- Ei asiakkuutta tai asiakkuus on hyvin heiveröistä
- Asiakkaan, omaisen tai läheisen yhteydenotto
- SHL:n mukaiset huoli-ilmoitukset
- Etsivä ja löytävä työ, jalkautuminen

Esimerkkejä haastavista tilanteista, joissa erityisen tuen tarve:

Kaltoinkohtelu
(fyysinen,
taloudellinen,
psykkinen)

Tuen tarpeessa
oleva, mutta
palveluista
kieltäytyvä

Vaikeat
taloudelliset
ongelmat,
velkaantuminen,
ulosottotilanne

Omaishoitajan
itsemurhayritys

Haastava
perhetilanne,
samassa taloudessa
asuvien aikuisten
lasten haasteet

Useita haastavia
tuen tarpeita

Päihdeongelma ja/tai
mielenterveysongelma;
masennustausta,
peliriippuvuus

Hoitajan ja
hoidettavan
konflikti

Vakavat asumisen
haasteet, riski joutua
asunnottomaksi, häätö,
asuinkelvoton talo,
hamstraus,
paloturvarikkomukset

Muutos- ja
kriisitilanteet;
puolison menetys

Erityistä tukea tarvitsevan henkilön tunnistaminen

- Olennaisinta tunnistaa riski, että henkilö voi jäädä ilman tarvitsemiaan (sosiaali –ja terveydenhuollon) palveluja tai tukea
- Jos asiakas saa tarvitsemansa palvelut sujuvasti, ei erityisen tuen tarvetta pääsääntöisesti ole
- Paljon palveluja tarvitseva tai niin sanottu yhteisasiakas ei ole erityistä tukea tarvitseva - mutta voi olla sitä, jos palvelut ovat epätarkoituksenmukaisia, vääriä tai puutteellisia
- **Kaltoinkohtelu tai kaltoinkohteluepäily** on erityistä tukea tarvitseva, ja edellyttää aina työparityötä sosiaalityöntekijän kanssa ja/tai sosiaalityön asiakkuutta

Huomioita erityisen tuen tarpeen määrittelyyn ja tunnistamiseen

- Ammattilaisten ja yhteistyökumppaneiden tietoisuuden vahvistaminen erityisen tuen tarpeesta on tärkeää
- Erityisen tuen tarpeessa olevien asiakkaiden tilanne on selvitettävä ja kirjattava tarkasti
- Erityisen tuen tarve on usein tilannesidonnaista –ei pysyvää
- Erityisen tuen tarve voi syntyä missä tahansa palveluketjun vaiheessa, myös jo palvelujen piirissä olevilla (esim. yhteisöllinen asuminen tai ympärivuorokautinen asuminen) voi olla erityisen tuen tarve
- Erityisen tuen tarve on aina arvioitava tapauskohtaisesti ja yksiselitteistä ohjeistusta tai kriteerejä erityisen tuen tarpeeseen on vaikea määrittellä

Erityisen tuen tarpeen tunnistamisesta gerontologiseen sosiaalityöhön

ASIAKASSEGMENTOINTI

ERITYISEN TUEN TARVE

EI ERITYISEN TUEN TARVETTA

Elämäntilanteiden ja tuen tarpeiden tunnistaminen

- Ensivaiheen neuvonta ja ohjaus
- Matalan kynnyksen palvelut ja tuki

Yhteydenotto palveluohjaukseen

- Huoli-ilmoitukset (sosiaali- ja kriisipäivystys, poliisi, Kela, muut ammattilaiset, sairaala, omaiset)
- Asiakas ottaa itse yhteyttä/esittää hakemuksen/asiakkaan kanssa yhdessä tehty palvelutarpeen arviointipyyntö

Erityisen tuen tarpeen tunnistaminen

- Erityisen tuen tarpeen arvio -lomake ja ohjeistus
- Sosiaalityöntekijän konsultointi matalalla kynnyksellä
- Moniammatillinen alkuarviointi
- Asiakassegmentointi -palaverit

- ✓ Varhainen ohjaus ja neuvonta kriisitilanteiden ehkäisemiseksi
- ✓ Ammattilaisten ennakointi ja yhteys sosiaalityöntekijään, kun riskinä erityisen tuen tarve
- ✓ Tiivistä yhteistyötä kotihoidon kanssa, asiakkaan arjessa esiintyvä huoli varhaisemmassa vaiheessa puheeksi → Esim. säännöllisissä yhteistyökokouksissa

Sosiaalityöntekijän palvelutarpeen arviointi

- Tarvittaessa moniammatillisessa yhteistyössä
- Työparityön hyödyntäminen palveluohjaajan kanssa
- Asiakkuuden suunnittelu

A. Erityisen tuen tarve

- Omatyöntekijän nimeäminen

B. Ei erityisen tuen tarvetta

- Sosiaalihuollon asiakkuus päättyy tai asia siirtyy palveluohjaajalle jatkokäsiteltäväksi asiakkaan tarpeesta riippuen

Suunnitelmallinen gerontologisen sosiaalityön palvelu

- Päätös sosiaalityön palvelusta
- Suunnitelma sosiaalityön työskentelylle asiakkaan kanssa: tavoitteiden määrittely

Sosiaalityön palvelun toteutus

- Suunnitelman ja sen toteutumisen sekä vaikuttavuuden seuranta ja arviointi → tarvittavat muutokset

Sosiaalihuollon asiakkuus päättyy tai siirtyy

- Kun asiakkaan suunnitelman mukaisiin tavoitteisiin on päästy ja asiakkaalla ei ole gerontologisen sosiaalityön tai erityisen tuen tarvetta

Palveluohjaajan palvelutarpeen arviointi

- Asian käsittely etenee palveluohjauksen perusprosessin mukaisesti palveluohjaajan koordinoimana

Myöhemmin ilmenevä erityisen tuen tarve

- Ohjataan sosiaalityöntekijän arvioitavaksi käsiteltäväksi
- Omatyöntekijän ja sosiaalityöntekijän yhteistyö

Tiivistä yhteistyötä

- ✓ Mikäli asiakas päättää palvelun itse tulisi syy siihen kartoittaa sekä arvioida uudelleen mahdollinen palvelun toteutus tai vaihtoehtoinen toiminto

Gerontologisen sosiaalialan työ

SOSIAALITYÖNTEKIJÄ

- Ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/22015 7 ja 12 §)
- Sosiaalityö sosiaalipalveluna (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 15 §)
- Erityistä tukea tarvitsevien palvelutarpeen arviointi
- Omatyöntekijänä toimiminen erityistä tukea tarvitseville asiakkaille. Sosiaalityöntekijä vastaa erityistä tukea tarvitsevien iäkkäiden omatyöntekijän nimeämisestä
- Sosiaalityöntekijä vastaa alueensa (ikäkeskus, asiakasohjaus, omaishoidon keskus) ikäihmisten sosiaalityön konsultoinnista. Sosiaalityöntekijä vastaa muiden sosiaali- ja terveyspalveluiden viranomaisyhteistyöstä sekä vastaa kiireelliseen sosiaalihuollon tarpeeseen
- Sosiaalityöntekijä vastaa sosiaalityön palvelusta ja sen tuottamisesta. Sosiaalityöntekijä vastaa päätöksenteosta Pohteen ikäihmisten palvelujen toimialueen delegointi- ja toimintasäännön mukaisesti
- Sosiaalityöntekijä vastaa erityistä tukea tarvitsevien asiakassuunnitelmasta ja sen toteutumisen sekä vaikuttavuuden seurannasta

Gerontologisen sosiaalialan työ

SOSIAALIOHJAAJA

- Geronomi/Sosionomi (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015 8§)
 - Sosiaaliohjaus sosiaalipalveluna (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 16§)
 - Ohjaus ja neuvonta
 - Sosiaaliohjaajan työ on suunnitelmallista tukea ja ohjausta
 - Sosiaaliohjaus ikäihmisen kanssa on ohjausta arjen sujumisessa ja elämänhallinnan tukemisessa, rinnalla kulkua ja kannattelua. Tukea ja ohjausta raha-asioiden hoidossa (esim. perustoimeentulotuen hakemisessa avustaminen)
 - Sosiaaliohjaaja tuottaa iäkkäälle myös sosiaalisen kuntoutuksen palvelua
- Sosiaaliohjaaja vastaa palvelutarpeen arvioinnista ja asiakassuunnitelmista
 - Sosiaaliohjaaja vastaa osaltaan päätöksenteosta (huom. Delegointi- ja toimintasäntö)
 - Työparityö sosiaalityöntekijän kanssa
 - Sosiaaliohjauksen ”kertaluontoiset” käynnit, arvioidaan, ettei palvelutarvetta, mutta kertaluontoinen avun tarve esimerkiksi hakemuksen täyttämässä tms.

Gerontologisen sosiaalialan työ

GERONTOLOGISEN SOSIAALITYÖN TIIMIVASTAAVA/SOSIAALITYÖNTEKIJÄ

- Ylempi korkeakoulututkinto, johon sisältyy tai jonka lisäksi on suoritettu pääaineopinnot tai pääainetta vastaavat yliopistolliset opinnot sosiaalityössä (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/22015 7 ja 12 §)
- Hyvinvointialueen gerontologisen sosiaalityön asiakastyön johtaminen; hyvinvointialueella on 12 sosiaalityöntekijän vakanssia tiimivastaavan lisäksi (*sosiaalityöntekijöiden henkilöstöhallinnollisesta johtamisesta vastaa sen vastuuyksikön vastuuyksikköpäällikkö, jossa sosiaalityöntekijä pääasiallisesti työskentelee*)
- Tukee sosiaalityöntekijöitä päivittäisessä asiakastyössä; ongelmassa ja haasteissa
- Huolehtii sosiaalityöntekijöiden perehdytyksestä sekä on mukana uusien työntekijöiden rekrytoinnissa
- Tiimivastaavan työn tukena on....
- Gerontologisen sosiaalityön ja toimintatapojen kehittäminen yhdessä sosiaalityöntekijöiden ja muiden yhteistyötahojen kanssa
- Gerontologisen sosiaalityön asiantuntijana toimiminen eri verkostoissa
- Pohteen yhteisen gerontologisten sosiaalityöntekijöiden verkoston koordinointi ja koolle kutsuminen
- Asiakasohjausryhmien vetäminen yhtenäisten koko Pohteen tasoisten käytäntöjen ja toimintamallien edistämiseksi

Tehtäväkuvat sosiaalihuollon ammattihenkilöiden välillä ikäihmisten palveluissa

Erityisen vaativa

Erityinen tuki

Perustason tuki

Elämäntilanteiden ja tuen tarpeiden tunnistaminen

Sosiaalityöntekijä

- Ohjaus ja neuvonta, erityistä tukea tarvitsevan palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelman ja päätöksenteko, verkostotyö, sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut, omatyöntekijänä toimiminen, rakenteellinen sosiaalityö
- Suunnitelmallinen sosiaalityön työskentely asiakkaan kanssa, jonka sisältö palvelusuunnitelmassa määritellään tapauskohtaisesti asiakkaan tilanteen ja tavoitteiden mukaan.
- Jatkoa ajatellen gerontologisen sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen **työparityöskentely**

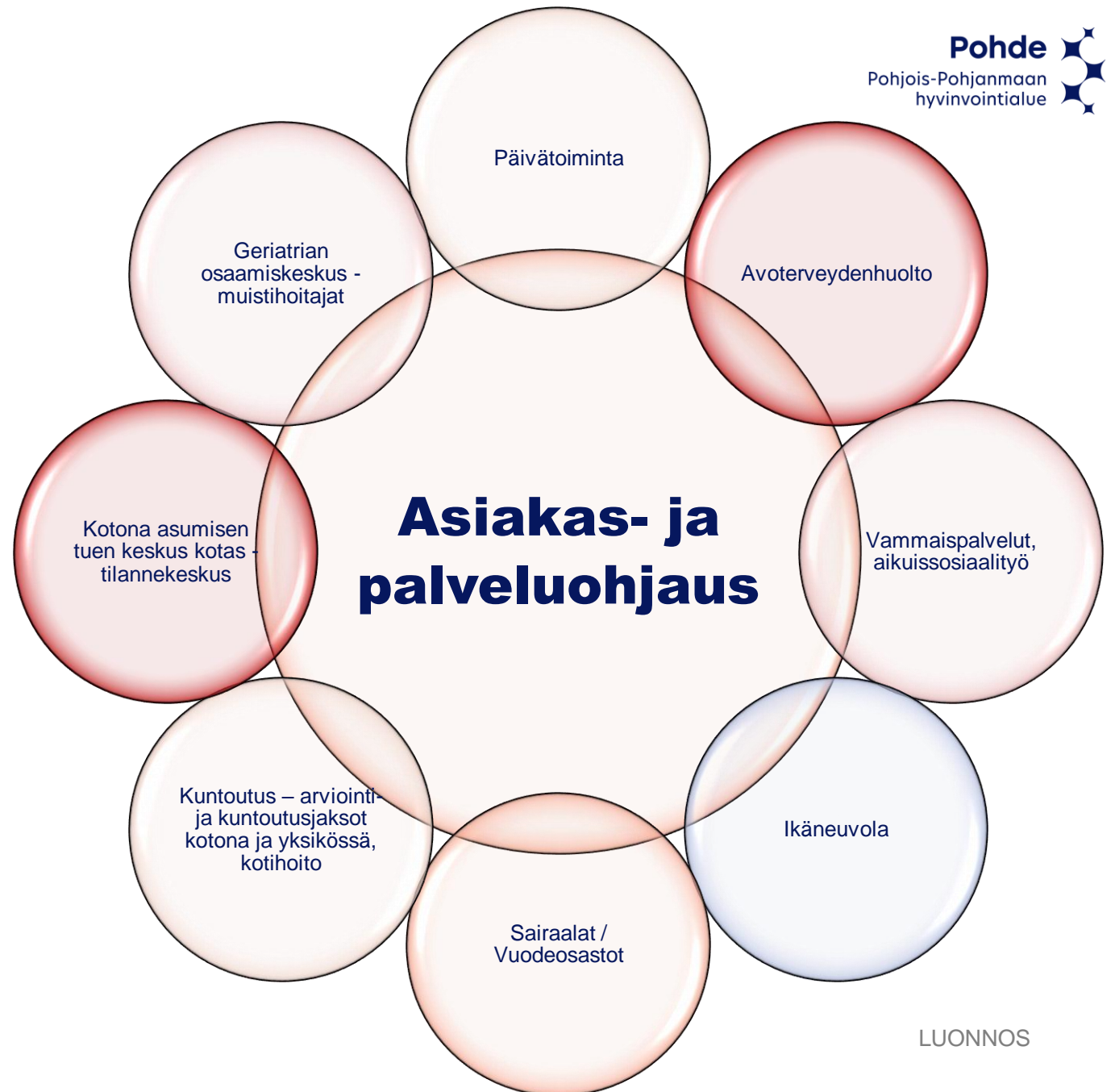
Sosionomit/geronomit:

- Ohjaus ja neuvonta, palvelutarpeen arviointi, asiakassuunnitelma ja päätöksen teko, sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut, palvelujen seuranta ja koordinointi
- Arvioivan kotikuntoutusjakson geronomin tarjoama sosiaalinen tuki ja sosiaaliohjaus
- Jatkossa sosiaaliohjauksen suunnitelmallinen työskentely asiakkaan kanssa

Sosionomit/geronomit:

- Asiakasohjaus: matalan kynnyksen ensivaiheen neuvonta ja ohjaus
- Jos ensivaiheen neuvonta ja ohjaus eivät ole riittäviä arjen tilanteeseen tai todetaan mahdollinen säännöllisen palvelun tarve, tehdään ensiarvio ja asiakas voidaan ohjata perustason tukeen, palvelutarpeen arviointiin

Kumppanit

LISTA TOIMINTAMALLIN KEHITTÄMISEN TUOTOKSISTA JA TULOKSISTA

Määrittelyt ja työkalut

- Erityisen tuen tarpeen arvio -lomake;
https://innokyla.fi/sites/default/files/2023-09/Erytyisen%20tuen%20tarpeen%20arvio%20-lomake%20p%C3%A4iv.150923_1.pdf
- Ohjeistusta työntekijälle -erityisen tuen tarpeessa olevat ikäihmiset;
https://innokyla.fi/sites/default/files/2023-11/Ohjeistusta%20ty%C3%B6ntekij%C3%A4lle_erytyisen%20tuen%20tarve_0.pdf
- [Gerontologisen sosiaalialan työn ja gerontologisen sosiaalityön määritelmät](#)

Prosessit

- [Erityisen tuen tarpeen prosessi](#)
- (Asiakas- ja palveluohjauksen prosessi, ikäihmisten palveluiden käsikirja –raportoidaan ja kuvataan tarkemmin osana asiakas- ja palveluohjauksen toimintamallia → organisaation sisäisesti katseltavissa yhteisessä Teams-tilassa)

Tehtävänkuvaukset

- [Gerontologisen sosiaalityöntekijän tehtäväkuva](#)
- [Gerontologisen sosiaalityön tiimivastaavan tehtäväkuva](#)
- [Gerontologisen sosiaaliohjaajan tehtäväkuva](#)

Laajemmat kuvaukset organisaation sisäisesti hyödynnettävänä

Suunnitelmat ja raportit

- Gerontologisen sosiaalityön nykytilan kartoitus (kartoitus organisaation sisäisesti saatavilla)
- Suunnitelma ikäihmisten sosiaalityön resurssista (saatavilla organisaation sisäisesti)
- Suunnitelmat sosiaalityön organisatorisesta sijoittumisesta ja järjestämisestä (saatavilla organisaation sisäisesti)
- [Suositukset toimintamallin jatkokehittämiseen ja käyttöönottoon](#)
- Erityisen tuen tarpeessa olevat ikäihmiset –loppuraportti seurantajaksoista ja lomakkeen kokeilusta, kevät 2023;
https://innokyla.fi/sites/default/files/2023-12/Loppuraportti%20kev%C3%A4t2023_erytyisen%20tuen%20tarpeessa%20olevat%20ik%C3%A4ihmiset.pdf

VAIKUTUKSET JA VAIKUTTAVUUS (1/2)

Gerontologisen sosiaalityön kehittämisen työpanos; kehittämistyön tulokset ja tuotokset ovat olleet kiinteänä osana hyvinvointialueen gerontologisen sosiaalityön valmistelutyötä ja osana tiedolla johtamista. Suunnitelma ikäihmisten sosiaalityön resurssista ja erityisen tuen tarpeen seurantajaksoilla tuotettu tieto on hyödynnetty gerontologisen sosiaalityön organisoitumisen ja resurssin alueellisen sijoittumisen suunnittelussa.

Erityisen tuen tarpeen seurantajaksoilla ja yhteisellä kehittämistyöllä on lisätty ja vahvistettu ammattilaisten ymmärrystä ja osaamista erityisen tuen tarpeesta ja sen tunnistamisesta. Erityisen tuen tarpeen arvio –lomake on jo osalla työntekijöistä/vastuuyksiköistä käytössä ja sen hyödyntämistarpeen voi ennakoida kasvavan nyt, kun on näkymää sosiaalityön vahvistumisesta ikäihmisten palveluissa. Erityisen tuen tarpeen näkyväksi tekeminen tukee myös jatkossa tiimien sisäisissä asiakassegmentoinneissa, kun pystytään työkalua hyödyntäen kohdentamaan sosiaalityön resurssi asiakkaiden tarpeita vastaavasti.

Keväällä 2023 lähdetty suunnittelemaan yhteistyössä Tulevaisuuden sotekeskus –hankkeen LNP-kehittäjän kanssa koko Pohteen tasoista erityisen tuen tarpeen määrittelytyöryhmää, jossa on sosiaalityön edustajat kaikilta toimialueilta. Sosiaalityön tehtävälätiimi on johtanut ja koordinoanut työryhmän työskentelyä syksyllä 2023, jossa ollut tiiviisti mukana myös gerontologisen sosiaalityön kehittäjät hankkeesta ja ikäihmisten toimialueelta.

Syksyn 2023 aikana terveysosiaalityö on organisoitu uudelleen ja sen myötä ikäihmisten palvelujen toimialueelle on perustettu 6 sosiaalityöntekijän virkaa. Hankkeessa tuotetut yhtenäiset sosiaalihuollon tehtävänkuvat ja polut luovat perustaa koko hyvinvointialueen tasoiselle yhtenäiselle ikäihmisten sosiaalityölle ja sen jatkokehittämiselle.

Pääosin kehittämisen tavoitteisiin on päästy; erityisen tuen tarve on määritelty ja sen tunnistamiseen on luotu konkreettisia työkaluja. Määrittelyn kautta on päästy hahmottelemaan sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tehtävänkuvia ja sijoittumista ikäihmisten asiakaspolulla ja organisaatiossa. Kehittämistyön aikana on noussut myös esiin tarve pohtia gerontologisen sosiaalityön asiakastyön johtamista ja siihen liittyviä tarpeita. Gerontologisen sosiaalityön tiimivastaavan alustava tehtävänkuvat on laadittu.

VAIKUTUKSET JA VAIKUTTAVUUS (2/2)

Yhtenä kehittämistyön tavoitteena oli luoda gerontologisen sosiaalityön malli, joka vastaa ikäihmisten haastaviin sosiaalisen tuen tarpeisiin. Tarpeisiin vastaaminen lähtee jo siitä, että tunnistamme gerontologisen sosiaalityön asiakkaat ja osaamme ohjata heidät mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sosiaalityöntekijälle, kun nähdään riski erityiselle tuelle. Lisäksi tarvitsemme arjen moniammatillista yhteistyötä ja hyvinvointi- ja palveluverkostojen tukea osana sosiaalityön työskentelyä, joista tuen tarpeisiin vastaava malli lopulta rakentuu. Tarkemmin sosiaalityön menetelmiä tai työkaluja erityiskysymyksiin liittyen ei ole yksittäin ennätetty kehittämään, sillä työpanos on painottunut gerontologisen sosiaalityön yhtenäisen toimintamallin edellytysten luomiseen (gerontologisen sosiaalityön asiakkaat, sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tehtävänkuvat, ammatillinen johtaminen, suunnitelma resurssista ja organisatorisesta sijoittumisesta, verkostot jne.). Jatkoa ajatellen onkin tarpeen mallintaa esimerkiksi kiireellisen sosiaalihuollon tuen tarpeessa olevan asiakaspolku sekä kaltoinkohteluun puuttumisen toimintamalli (tämä ollut työn alla opinnäytetyönä yhteistyössä hyvinvointialueen kanssa) ikäihmisten palveluissa.

Omatyöntekijän yhtenäisen työnkuvan ja nimeämisen osalta on työpajoja järjestetty ja ehdotusta laadittu, mutta esitykset vielä yleisellä tasolla, edellyttävät linjauksia ja tarkentaminen jatkuu ikäihmisten palvelujen toimialueella. Lainsäädäntö (sosiaalihuoltolaki ja vanhuspalvelulaki) pitkälti määrittää omatyöntekijän tehtäviä, ja pääsääntönä on, että erityistä tukea tarvitsevien omatyöntekijänä toimii sosiaalityöntekijä.

Laajempaan tavoitteena gerontologisen sosiaalityön asiantuntijuuden vahvistamiselle ikäihmisten palveluissa on luotu perustaa kehittämistyössä. Ikäihmisten palveluihin perustetut sosiaalityöntekijöiden virat ovat isompaa tavoitetta edistävä alkua. Jatkossa jokaisessa alueellisessa ikäkeskuksessa on käytettävissä sosiaalityön asiantuntemusta asiakastyön arjessa. Toisaalta myös lakisääteisen sosiaalityön palvelun tarjoaminen mahdollistuu entistä paremmin sitä tarvitseville ikäihmisille.

Kehittämistyöllä voi nähdä olevan sellaisia seurannaisvaikutuksia, joita ei voida vielä tänä päivänä arvioida. Toimintamalliin sisältyviä osioita on otettu käyttöön alueellisesti ja kansallisestikin. Erityisen tuen tarpeen määrittelyyn ja tunnistamiseen liittyvää työskentelyä on esitelty muille hyvinvointialueille ja materiaaleja on otettu soveltuvilta osin käyttöön muilla alueilla. Lisäksi oltu mukana tulevan laatusuosituksen hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi, laatimisessa erityisen tuen tarpeen osalta ja gerontologisen sosiaalityön materiaaleja tulee sisältymään laatusuosituksen hyviin käytäntöihin.

TOIMINTAMALLIN MITTARIT

Toimintamallin arvioinnissa on käytetty monipuolisesti eri mittareita sekä laadullista että määrällistä tietoa. Konkreettiset tuotokset ja niiden käyttöönotto, kehittämistyöhön osallistuneiden palautteet ja toteutuneet työryhmät ja verkostot ovat olennainen osa arviointia. Kooste eri mittareista ja niihin liittyvistä kommentteista nähtävillä seuraavalla sivulla [taulukossa 1](#) ja [taulukossa 2](#) yhteenveto Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkoston ja gerontologisen sosiaalityön kehittämistyöryhmän kokoontumisista ja osallistujamääristä.

Valitut mittarit ovat olleet toimivia ja sopivia kehittämistyön arviointiin.

Toimintamallin arvioinnin mittarit		Kommentit
Laskelmat tulevaisuuden sosiaalityöntekijätarpeesta tehty	X	Toimitettu toimialueen johdolle ja sosiaalityön tehtävälaitimille sekä muille kehittämistä alueella jatkaville
Gerontologista sosiaalityötä alueella tekevät mukana kehittämistyössä	X	Osallistuminen oman työtilanteen mukaan, asiakastyö priorisoitu ensin
Asiantuntijoita saatu mukaan	X	Pohteen sosiaalityön tehtävälaitiin asiantuntijat, THL:stä ja yliopistolta asiantuntijoita. Lisäksi muiden hyvinvointialueiden asiantuntijoita mukana.
Osallistujapalautteet	X	Palautteita saatu yhteisissä keskusteluissa ja kyselylomakkeilla eri työryhmissä
Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkosto muodostettu	X	Verkosto muodostettu ja tapaamiset tilastoitu seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon 2
Gerontologisen sosiaalityön työryhmän säännöllisten kokoontumisten toteutuminen/osallistujat koko hyvinvointialueelta	X	Nähtävissä seuraavan sivun taulukossa 2 . Lisäksi kutsuttu koolle valtakunnallinen gerontologisen sosiaalityön kehittäjäverkosto, joka on ollut tärkeä vertaiskehittämisen ja vertaistuen alusta.
Haastattelut/työpajatyöskentelyt/kirjallisuuskatsaukset	X	Eryitystä tukea tarvitseva ikääntynyt ja omatyöntekijän työnkuva -työpajat syksyllä 2022
Gerontologisen sosiaalityöntekijän työnkuva määritelty ja esitelty	X	Esihenkilöt hyödyntäneet tiimeissä, johon tulossa sosiaalityöntekijä
Toimintamalli kuvattu ja esitelty	X	Esitelty Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkostolle ja osioita ikäihmisten palveluiden toimialueen johtoryhmässä
Henkilöstön osaaminen/tietoisuus lisääntynyt erityisen tuen tarpeessa olevan tunnistamiseksi	X	Tätä mitattu kyselylomakkeella ja pilottipalavereissa yhteisissä keskusteluissa
Eryitysen tuen tarpeen lomake pilotoitu ja suunnitelma käyttöönottamiseksi	osittain	Lomaketta on testattu ja kokeilun pohjalta muokattu. Systemaattista käyttöönottosuunnitelmaa ei ole laadittu, mutta kannustettu ammattilaisia ottamaan työkalu käyttöön ja markkinoitu sitä
Yhtenäinen käytäntö määritelty omatyöntekijän nimeämiseksi, omatyöntekijän työnkuva määritelty	-	Työpajoja järjestetty ja ehdotusta laadittu. Ei täysin valmista tuotosta. → Tarkentaminen jatkuu ikäihmisten palvelujen toimialueella.
Sosiaalityön rajapinnat tunnistettu, konsultaatiokäytännöt pohdittu	osittain	Kumppanit kuvattu osaksi toimintamallia ja esim. vammaispalvelujen ensiarviotiimin konsultaatioiden matala kynnys kuvattu osaksi asiakas- ja palveluohjauksen toimintamallia, jonka osa gerontologinen sosiaalityökin on.

Ajankohta	Sisältö	Osallistujamäärä
20.2.2023	Kehittämistyöryhmän aloitus, ger.sostyön tilanne kuva hyvinvointialueella ja suunnitelma kehittämistyölle	8
24.3.2023	Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkoston 1. kokoontuminen, suunnitelma verkoston työskentelylle	7
3.4.2023	Kehittämistyöryhmä; ajankohtaiset ja yhteinen keskustelu, gerontologisen sosiaalityön määritelmä ja sisältö	8
12.4.2023	Kehittämistyöryhmä; gerontologisen sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen prosessi	12
13.4.2023	Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkosto 2. kokoontuminen	6
3.5.2023	Kehittämistyöryhmä; erityisen tuen tarve - seurantajakson kuulumiset, gerontologisen sosiaalityön asiakasprosessi, gerontologinen sosiaalityö ja sosiaaliohjaus	12
15.5.2023	Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkosto 3. kokoontuminen: Yhdyspinnat ja sidosryhmät, kuulumiset	2
5.6.2023	Kehittämistyöryhmä: Gerontologisen sosiaalityöntekijän ja sosiaaliohjaajan tehtäväkuvat, ger.sostyön ja ter.sostyön yhteisasiakas -viime syksyn koontiin tutustuminen	11
18.10.2023	Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkosto	2
8.11.2023	Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkosto	3
29.11.2023	Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkosto	5

Taulukko 2. Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkoston ja gerontologisen sosiaalityön kehittämistyöryhmän kokoontumiset ja osallistujat

Keskeiset hyödyt

1. Asiakkaiden näkökulmasta

- Erityisen tuen tarpeen määrittely ja tunnistaminen on yksittäisten asiakkaiden edun ja oikeuksien toteutumisen kannalta tärkeää
- Yhdenvertaiset ja oikea-aikaiset palvelut
- Asiakkaiden tarpeisiin vastaaminen

2. Henkilöstön näkökulmasta

- Työnjaon helpottuminen ja selkiytyminen
- Osaamisen vahvistuminen
- Prosessit sujuvammiksi
- Asiakastyön tuki

3. Hyvinvointialueen näkökulmasta

- Asukkaiden hyvinvoinnin edistäminen
- Raskaampien palvelujen tarpeiden siirtyminen tai väistyminen kokonaan
- Lainsäädännön edellytyksiin vastaaminen

4. Pidemmällä aikavälillä odotettavissa olevat

- Mahdollisuus asua kotona pidempään turvallisessa ympäristössä
- Sosiaalisten ongelmien ehkäisy
- Sosiaalityöllä keskeinen paikka osana ikäihmisten palveluja ja niiden kehittämistä

Suosituksset gerontologisen sosiaalityön toteuttamiselle ja kehittämiselle (1/2)

- Sosiaalityöntekijöiden alueellisesta sijoittumisesta riippumatta tehdään työtä joustavasti yli aluerajojen, jotta saadaan sosiaalityön sijaistukset toimimaan ja turvattua sosiaalityön saatavuus
- Gerontologisen sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen määrätietoista kehittämistyötä tulee jatkaa gerontologisen ammatillisen johtajan (sosiaalityöntekijöiden tiimivastaavan) johdolla yhteistyössä henkilöstön kanssa → myös ikäihmisten palvelujen toimialueen yhteisen sosiaalityön tiimivastaavan työtehtävää tulee kehittää sellaiseksi, joka palvelee koko hyvinvointialueella työskenteleviä gerontologia sosiaalityöntekijöitä ja sitä kautta asiakkaita
- Geronomit ovat sosiaalihuollon ammattilaisia ja jatkossa pohdittavaksi, millä tavalla geronomit voitaisiin tiiviimmin kytkeä osaksi gerontologista sosiaalityötä- ja ohjausta
- Gerontologisen sosiaalityön rinnalle tarvitaan sosiaaliohjausta → kaikki sosiaalityön asiakkaat eivät ole erityisen tuen tarpeessa, vaan tarvitsevat sen sijaan suunnitelmallista sosiaaliohjauksen palvelua. Sosiaaliohjauksen järjestäminen edellyttää resurssia; alkuun tarpeen kartoittamista ja suunnitelman laatimista sosiaaliohjauksen resurssitarpeesta. Otetaan arvioitavaksi ja hyödynnettäväksi Oulun ikäkeskuksen kokemukset sosiaaliohjaajan tehtävästä. Omaishoidon tuen kehittämisessä on pilotoitu INTO -intensiivisen tuen mallia omaishoitoperheille, jossa on pyritty reagoimaan nopeasti kriisi- tai äkillisiin muutostilanteisiin omaishoitoperheissä tukien omaishoitajan jaksamista ja omaishoitotilanteen jatkumista. Omaishoidon intensiivisen tuen tarpeisiin voitaisiin vastata myös gerontologisen sosiaaliohjauksen keinoin
- Terveysosiaalityön sisällyttäminen aidosti osaksi asiakas- ja palveluohjausta sekä gerontologisten sosiaalityöntekijöiden työtä, terveysterveystieteiden uudelleenjärjestäytymisen myötä tarvitaan hyviä käytäntöjä sosiaalityön asiantuntemuksen turvaamiseksi terveydenhuollon yksiköissä, joissa on paljon myös ikäihmisiä

Suosituksset gerontologisen sosiaalityön toteuttamiselle ja kehittämiseksi (2/2)

- Kaikille ikäihmisten palvelujen sosiaalityöntekijöille samat toimivaltuudet, esimerkiksi päätöksentekooikeudet harkinnanvaraisesta toimeentulotuesta (vrt. nykyinen delegointisääntö), koulutusta toimeentulotuesta tarvitaan myös asiakas- ja palveluohjaajille sekä kotikuntoutuksen geronomeille
- Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkostoja tulee jatkaa sosiaalityön aseman vahvistamiseksi osana ikäihmisten palveluja ja yhtenäisten käytäntöjen sekä vertaistuen edistämiseksi
- Työnohjauksen mahdollisuus on oltava kaikilla sosiaalihuollon ammattihenkilöillä
- Alueellisia moniammatillisia tiimipalavereita tarvitaan yhteisen osaamisen jakamiseksi (ikäkeskus, asiakasohjaus, omaishoidon keskus, kotikuntoutus ja kotihoito)
- Suositellaan edistämään yhteistyötä ja työstämään sosiaalityön rajapintoja yhdessä vammaispalvelujen ja työikäisten palvelujen kanssa → tiukasta ”ikärajasta” olisi järkevä luopua työikäisten ja ikäihmisten sosiaalityössä, ja arvioida kunkin asiakkaan tilannetta ja sosiaalityön palvelun järjestämisen vastuuyksikköä yksilöllisesti. Esim. pitkäaikaista työikäisten sosiaalityön asiakasta ei ole välttämättä tarkoituksenmukaista ja asiakaslähtöistä siirtää iän perusteella heti 65 vuotta täytettyään ikäihmisten sosiaalityöhön
- Jatkon arvioitavaksi ja kehitettäväksi sosiaalityön asiantuntemuksen hyödyntäminen osana SAS-prosessia ja siihen liittyvää päätöksentekoa sekä RAI-arviointivälineen hyödyntäminen osana sosiaalityön prosessia

Sosiaalialan ammatillinen työ nojautuu ammattieettisiin periaatteisiin, joita ovat ihmisarvo, ihmisoikeudet ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. Ammattietiikka on yksi ihmisten hyvän elämän edistämisen keino (Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry 2022, 7) Vahvistamalla gerontologista sosiaalityötä osana ikäihmisten palveluja ja moniammatillisia tiimejä voimme edelleen edistää ihmisten hyvän elämän edellytyksiä. Tulevaa ajatellen on tärkeä myös sisällyttää rakenteellinen sosiaalityö osaksi gerontologisen sosiaalityön asiakastyötä, jotta voidaan tehdä näkyväksi ja vaikuttaa niihin ilmiöihin ja yhteiskunnan rakenteisiin, jotka haastavat hyvää elämää.

Turvataksemme yhdenvertaisen mahdollisuuden saada sosiaalityön palvelua hyvinvointialueella, on olennaista jatkaa yhdessä tekemistä; Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkoston säännöllisiä kokoontumisia ja asiakas- ja palveluohjauksen yhteistyöryhmiä, joissa muodostetaan yhteistä ymmärrystä työn tekemiseen olennaisesti vaikuttavista ohjeista, prosesseista ja työkaluista. Lisäksi on tärkeä osallistaa kuntien asukkaita ja kokemustoimijoita mukaan vaikuttamaan kehittämistyöhön.

Hanketyön jatkot

Hanketyön jatkuminen ja juurtuminen hankekauden jälkeen

Hankkeessa eteenpäin viedyn kehittämistyön on suunniteltu jatkuvan ikäihmisten palvelujen toimialueella gerontologisen sosiaalityön asiakastyötä johtavan tiimivastaavan koordinoimana yhteistyössä muiden esihenkilöiden ja henkilöstön kanssa. Yhteistä ymmärrystä ja toimintamallia hiotaan mm. yhteisissä säännöllisissä kokoontuvissa Pohteen gerontologisen sosiaalityön verkostoissa.

Osa hanketyön juurruttamista on ollut jo kehittämisvaiheen henkilöstön ja johdon osallistaminen kehittämiseen, kouluttaminen ja tiedottaminen. Tämä edistää kehittämistyöhön sitoutumista ja uusien käytäntöjen omaksumista. Hanketyössä laadittua materiaalia (esim. laaditut tehtäväkuvaukset) on jo hyödynnetty luontevasti osana toimintaa ja erityisen tuen tarpeen arviolomake on otettu käyttöön jo osassa ikäihmisten palvelujen vastuuyksiköitä.

Eri asiakasryhmien ja erityistä tukea tarvitsevien asiakkaiden tunnistaminen tulee jatkossa korostumaan entisestään niin asiakkaiden tarpeisiin vastaamisen kuin ammattilaisten välisen työnjaonkin näkökulmasta, kun ikäihmisten palveluissa aloittaa uusia sosiaalityöntekijöitä.

Hanketyön jatkot

Riippuvuudet:

Gerontologisen sosiaalityön ja erityisen tuen tarpeen tunnistamisen kehittämiseen on liittynyt olennaisesti asiakas- ja palveluohjauksen kehittämistyö, ja näitä onkin kehitetty pitkälti yhdessä. Lisäksi gerontologinen sosiaalityö on liittynyt omaishoidon, kumppanuuskoordinaattori –toimintamallin, mielenterveys- ja päihdeasiakkaan asiakaspolun sekä kotikuntoutuksen kehittämistyöhön. Kaikkien edellä kuvattujen toimintamallien kehittäminen on ollut osa laajempaa hankekokonaisuutta, jonka kausi päättyy vuoden 2023 loppuun. Kehittämisessä on tehty ikäihmisten palvelujen yhdyspintoja näkyväksi ja huomioitu nämä eri toimintamallikuvauksissa ja kehittämistyössä, joka edelleen edistää eri toimintamallien käyttöönottoa ja tietoisuutta niistä.

Sosiaalityön kehittäminen jatkuu osin myös sosiaalityön tehtävälätiimissä, jonka koordinoimana myös hyvinvointialueen tasoinen erityisen tuen tarpeen määrittelytyöryhmä on kokoontunut syksyn 2023 ajan. Tehtävälätiimissä sosiaalityötä pohditaan laajemmin kaikki toimialueet ja asiakasryhmät huomioiden. Kestävän kasvun ohjelman hankkeissa on joitakin hanketyön osuuksia ja kaikki materiaalit on hyödynnetty hankkeissa kehittämistä jatkaville. Hyvinvointi- ja palveluverkoston kokoamista jatketaan luomalla digitaalinen hyvinvointitarjotin. Lisäksi rakenteellisen sosiaalityön kehittämisessä pyritään rakentamaan malli, joka mahdollistaa rakenteellisen työn tekemisen osana sosiaalityön asiakastyötä.

Lähteet

Hyvinvointi, terveys ja turvallisuus – yhdessä tehden Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen strategia 2023–2030 Aluevaltuuston hyväksymä 2.5.2022.

Luettavissa: https://pohde.fi/wp-content/uploads/2022/11/Pohjois-Pohjanmaan_hyvinvointialueen_strategia_2023-2030_Versio_4-5-2022.pdf

Isokuortti, Nanne, Pasanen, Kaisa & Tukiala, Anna-Kaisa. 2016. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen selvitys ja ehdotus tarkoituksenmukaisesta tehtävärakenteesta. Helsingin kaupunki, sosiaali- ja terveystoimi. Luettavissa:

<http://dev.hel.fi/paatokset/media/att/37/37f0297c26875d44d77fc841f029f8d5da5c640f.pdf>

Liukko, Eeva. 2019. Erityistä tukea tarvitseva henkilö palvelujärjestelmässä. Luettavissa: <https://koskeverkko.fi/wp-content/uploads/2020/02/Eeva-Liukko-PAKUseminaari-181119-Jyv%C3%A4skyl%C3%A4.pdf>

Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimien järjestämissuunnitelma 2023–2025 Aluevaltuuston hyväksymä 17.10.2022.

Luettavissa: https://pohde.fi/wp-content/uploads/2022/11/pohde_sosiaali- ja_terveyspalveluiden_jarjestamissuunnitelma_aluevaltuuston_hyvaksyma_24-10-2022.pdf

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. 2022. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Luettavissa:

<https://talentia.lukusali.fi/#/reader/4fb08bf6-d9e1-11ed-bdad-00155d64030a>

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014).

Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto. 2020. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023:

Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Luettavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162455/STM_2020_29_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lähteet

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2020. Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikäkyvykäs Suomi. Luettavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162462/STM_2020_31_j.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Sosiaali- ja terveysministeriö & Suomen Kuntaliitto. 2020. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi 2020–2023:

Tavoitteena ikäystävällinen Suomi. Luettavissa:

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162455/STM_2020_29_J.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Katso myös:

Kaltoinkohtelun muotoja, riskitekijöitä ja tunnistamista sekä avun hakemista koskeva Suvanto Ry:n sivusto: <https://www.suvantory.fi/vakivalta>

Linkit Innokylän erityisen tuen tarpeen materiaaleihin:

Erityisen tuen tarpeen arvio -lomake;

https://innokyla.fi/sites/default/files/2023-09/Erityisen%20tuen%20tarpeen%20arvio%20-lomake%20p%C3%A4iv.150923_1.pdf

Ohjeistusta työntekijälle -erityisen tuen tarpeessa olevat ikäihmiset;

https://innokyla.fi/sites/default/files/2023-11/Ohjeistusta%20ty%C3%B6ntekij%C3%A4lle_erityisen%20tuen%20tarve_0.pdf

*”Suunta on oikea, positiivinen ja valoisa.
Koskaan ei ole aikaisemmin ollut tällaista
kehittämistä ikäihmisten sosiaalityössä”*

(kehittämisverkostoon osallistuneen työntekijän palaute)

Kehittäjä

lina Aro

Projektisuunnittelija, YTM, sosiaalityöntekijä